

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی، گروه علوم تربیتی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش: تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش

عنوان:

فلسفه وجودی حیات طیبه و مختصات تربیتی آن (هدف، محتوا، روش)

از دیدگاه اسلام

استاد راهنما

دکتر فهیمه انصاریان

استاد مشاور:

دکتر شهرزاد شاوردی

دانشجو:

رقیه سماوی

زمستان ۱۳۹۳

تقدیم بہ:

قطب عالم امکان حضرت بقیۃ اللہ الاعظم (عجل اللہ تعالیٰ فرجہ الشریف).

و سردار صدق و وفا حضرت ابا الفضل العباس (علیہ السلام).

کہ عنایت بی کرانشان، ہموارہ برزند کیم سایہ افکنده است.

و

تقدیم بہ ہمسرمہربان و یگانہ فرزند عزیزم سید سہیل.

تقدیر و شکر:

حمد و سپاس بی کران از خداوند متعال به خاطر نعمت و توفیقی که به بنده حقیر عطا فرمود.

از استاد کرامی و ارجمند سرکار خانم دکتر انصاریان به خاطر زحمات و راهنمایی‌های دلسوزانه، دقیق و ارزشمندشان که به حق راحلش بودند

صمیمانه شکر و قدردانی می‌نمایم.

از استاد کرامی و ارجمند سرکار خانم دکتر شاوردی به خاطر زحمت مشاوره این تحقیق سپاسگزارم.

و در پایان آرزوی سلامتی و سعادت استاید بزرگوارم را از این دوستان خواستارم.

رقیه سماوی

بسمه تعالی

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب رقیه سماوی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد به شماره دانشجویی ۹۱۰۵۹۱۷۳۴ در رشته تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش که در تاریخ ۹۳/۱۲/۷ از پایان نامه خود تحت عنوان: فلسفه وجودی حیات طیبه و مختصات تربیتی آن (هدف، محتوا، روش) از دیدگاه اسلام

با کسب نمره ۱۸ و درجه بسیارخوب دفاع نموده ام بدین وسیله متعهد می شوم :

۱. این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه ، کتاب ، مقاله و ...) استفاده نموده ام ، مطابق ضوابط و رویه های موجود ، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲. این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح ، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳. چنانچه بعد از فراغت از تحصیل ، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم ، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴. چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی :

تاریخ و امضاء :

بسمه تعالی

در تاریخ ۹۳/۱۲/۷

دانشجوی کارشناسی ارشد رقیه سماوی از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره ۱۸ بحروف
هجده تمام و با درجه بسیارخوب مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

بسمه تعالی

دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران مرکزی

دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی

(این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

نام واحد دانشگاهی: تهران مرکزی	کد: ۱۰۱	کد شناسایی پایان نامه: ۱۰۱۲۰۶۱۷۹۳۱۰۰۲
عنوان پایان نامه: فلسفه وجودی حیات طیبه و مختصات تربیتی آن (هدف، محتوا، روش) از دیدگاه اسلام		
نام و نام خانوادگی دانشجوی: رقیه سماوی	تاریخ شروع پایان نامه: ۹۳/۲/۱۸	تاریخ اتمام پایان نامه: ۹۳/۱۲/۷
شماره دانشجویی: ۹۱۰۵۹۱۷۳۴	رشته تحصیلی: تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش	
استاد / استادان راهنما: دکتر فهیمه انصاریان	استاد / استادان مشاور: دکتر شهرزاد شاوردی	
<p>چکیده پایان نامه (شامل خلاصه، اهداف، روش های اجرا و نتایج به دست آمده):</p> <p>انسان بعنوان موجودی نیازمند در زندگی فردی و اجتماعی خود نیازهایی در بعد معنوی و مادی دارد. تلاش مستمر در مسیر زندگی جهت رفع نیازهای متنوع و تعیین اهداف، بیانگر این واقعیت است. در بررسی بعد معنوی زندگی انسان همواره انبیا و علمای مذهبی در تعالیم دستورات دینی و تبیین اهداف معنوی پیش قدم بودند. از آنجا که پرداختن به امور معنوی بشر از اهمیت بسزایی برخوردار است، در منطق اسلام و منابع اسلامی ذیل آیات قران و روایات معتبر، تفاسیر گویا و قابل استنباطی برای عامه مردم بیان شده است. بانیان نظام تعلیم و تربیت اسلامی نیز با توجه به شناخت مخاطبان و آشنایی با نیازهای مختلف آنان بر حسب رسالتی که بعهدده دارد، اهداف و برنامه های مشخصی را تعیین و تدوین نموده، و هدف غایی نظام آموزش و پرورش را در سند تحول بنیادین این نظام " نیل دانش آموزان به حیات طیبه " مطرح نموده است. لذا در این پژوهش با تاکید بر آیات قران و روایات معتبر از حضرات معصومین (ع) به فلسفه وجودی حیات طیبه و مختصات تربیتی آن پرداخته شده است. برای روشن شدن موضوع، طرح معمای آفرینش و هدف خلقت و تعیین جایگاه انسان ضروری بوده، که علاوه بر پرداختن به مباحث مورد نظر، در ادامه به محتوای حیات طیبه همانا "ایمان قلبی" که به واسطه "فیض الهی" منجر به بروز "عمل صالح" می شود، با تکیه بر آیات و روایات مطرح می شود. و بدین گونه انسان کمال طلب به کمال حقیقی و قرب الهی می رسد. تضمین سعادت واقعی انسان در طول زندگی در گرو شناخت خود و جهان پیرامون خود است. قطعاً شناخت نفس و تصفیه آن منجر به شناخت خداوند شده، و شناخت معبود انسان مومن را ترغیب به عبادت خالصانه می نماید. چنین انسانی با عنایت خداوند توفیق پیدا می کند در ابعاد مختلف زندگی خود به مراتب حیات طیبه دست یافته و در عرصه زندگی خود را مسئول نسبت به خویش و دیگران دانسته، و تلاش او برای خودسازی خود و جامعه موجب رضایت خداوند و در نتیجه تقرب او به خالق بی همتا خواهد شد. روش تحقیق در این پژوهش توصیفی از نوع مطالعه کتابخانه ای می باشد. نتایج این پژوهش بیانگر این است که بانیان و برنامه ریزان نظام آموزش و پرورش بی وقفه درصدد رفع نقایص بوده و با توجه به دوران مهم و ارزشمند کودکی و نوجوانی فرصت را غنیمت شمرده و مسیر دستیابی دانش آموزان به مراتب حیات طیبه را هموار نموده و با اشاره به نقش الگویی معلم، و اهمیت این شغل، مربیان پس از خودسازی و تزکیه نفس خود، دانش آموزان را با بکارگیری شیوه های صحیح تربیتی متخلق به اخلاق و رفتار اسلامی نمایند. مربی خود ساخته و توانمند باید لزوم دقت در عمل، هدف و نیت انجام عمل، محاسبه عمل و مراقبه را طبق راهکار عملی ارائه شده به مخاطبان تبیین نماید. هر چند تدوین برنامه درسی منطبق با فطرت پاک الهی و بر گرفته از فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی و جذب، آموزش و نگهداری مربیان دلسوز و متعهد و کاردان ضروری می باشد، باید اذعان نمود تحقق هدف غایی نظام آموزش و پرورش نیاز به عزم ملی و هم گرایی میان بخش های گوناگون نیز دارد تا چشم انداز تربیتی جامعه محقق گردد. کلیدواژه و مفاهیم: حیات طیبه، تربیت، هدف، روش، محتوا، اسلام.</p> <p>امید است با استعانت از حضرت حق و توجهات ائمه معصومین (ع) و هدایت اساتید محترم حق مطالب اداء گردد.</p>		

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه مناسب است تاریخ و امضا:

مناسب نیست

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: کلیات پژوهش
۱-۱-۱	مقدمه ۲
۱-۲-۱	بیان مسئله ۳
۱-۳-۱	اهمیت موضوع پژوهش و انگیزش انتخاب آن ۴
۱-۴-۱	اهداف پژوهش ۷
۱-۵-۱	سوال های پژوهش ۸
۱-۶-۱	مفاهیم و تعاریف ۸
۱-۸-۱	روش تحقیق ۹
	فصل دوم: ادبیات و پیشینه ی پژوهش
۲-۱-۱	مقدمه ۱۱
۲-۲-۱	تبیین هدف و فلسفه وجودی حیات طیبه از دیدگاه اسلام ۱۴
۲-۳-۱	نظام احسن در قرآن و روایات ۱۴
۲-۴-۱	فلسفه ی پوچی و علل آن ۱۴
۲-۴-۲	ارزش هستی در قرآن و روایات ۲۰
۲-۴-۲	جایگاه انسان در خلقت جهان از منظر قرآن و روایات ۳۳
۲-۴-۳	عبادت و رحمت ۳۴
۲-۴-۴	معنای عبادت ۳۸
۲-۴-۵	تفسیر عرفا از عبادت ۳۹
۲-۴-۶	پیامبر و امام ۴۱
۲-۴-۷	قرب ربوبی ۴۲
۲-۵-۱	تبیین محتوای حیات طیبه از دیدگاه اسلام ۴۷
۲-۵-۲	معنای ایمان ۴۷
۲-۵-۳	ایمان در قرآن ۵۰
۲-۵-۳	چیستی ایمان ۵۱

۵۴	۲-۵-۴ نکاتی در باب ایمان
۶۰	۲-۵-۵ متعلق ایمان
۶۳	۲-۵-۶ ایمان در روایات
۶۶	۲-۵-۷ فیض الهی
۷۰	۲-۵-۸ جمع بندی و نتیجه گیری
۷۲	۲-۶-۶ تبیین روش رسیدن به حیات طیبه از دیدگاه اسلام
۷۲	۲-۶-۱ اعمال صالح
۷۴	۲-۶-۳ رابطه ی عمل صالح با ایمان
۷۷	۲-۶-۳ محتوای عمل صالح
۸۲	۲-۶-۳ موانع عمل صالح
۸۵	۲-۶-۴ رسول اکرم(ص) و ائمه ی اطهار(ع) و فقیهان دین اسوه های حیات طیبه
۹۶	۲-۷-۷ تبیین نقش مدرسه برای تربیت دانش آموزان در چارچوب حیات طیبه
۱۰۰	۲-۷-۱ نگاه قرآن به مسئله ی تربیت
۱۰۴	۲-۷-۲ تربیت کودکان در روایات
۱۰۸	۲-۷-۳ نقش مدرسه در تربیت دانش آموزان
۱۱۰	۲-۷-۴ راهکارهای تربیتی جهت بهینه سازی فعالیت مدارس
۱۱۳	۲-۸ پیشینه ی پژوهش
	فصل سوم: روش شناسی تحقیق
۱۲۲	۳-۱ مقدمه
۱۲۲	۳-۲ روش تحقیق
۱۲۳	۳-۳ جامعه ی پژوهش
۱۲۳	۳-۴ نمونه ی پژوهش
۱۲۳	۳-۵ روش جمع آوری اطلاعات
۱۲۴	۳-۶ روش تجزیه و تحلیل مطالب
	فصل چهارم: تجزیه و تحلیل یافته های پژوهش
۱۲۶	۴-۱ مقدمه
۱۲۷	۴-۲ مفاد حیات طیبه
۱۳۰	۴-۲-۱۱ ایمان

۱۳۲ ۲-۲-۴ فیض الهی
۱۳۲ ۳-۲-۴ عمل صالح
۱۳۴ ۴-۲-۴ حیات طیبه
۱۳۵ ۳-۴ نقش مدرسه در نیل دانش آموزان به حیات طیبه
۱۳۵ ۱-۳-۴ تربیت کودک از منظر آیات و روایات
۱۳۶ ۲-۳-۴ نقش مدرسه در نیل دانش‌آموز به حیات طیبه
	فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادات
۱۴۱ ۱-۵ مقدمه
۱۴۲ ۲-۵ نتیجه گیری
۱۴۵ ۳-۵ پیشنهادات
۱۴۵ ۱-۳-۵ پیشنهادات حاصل پژوهش
۱۴۷ ۲-۳-۵ پیشنهادات برای پژوهشگران بعدی
۱۴۷ ۴-۵ محدودیت ها و مشکلات پژوهش
۱۵۰ فهرست آیات قرآن کریم
۱۵۵ فهرست روایات
۱۵۷ فهرست منابع و مآخذ

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱ مقدمه

در نگرش قرآن کریم، حیات طیبه عالی‌ترین مصداق حیات واقعی است و چگونگی حصول آن را نیز بدین نحو بیان می‌کند:

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً
طَيِّبَةً وَنَلْجِزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (النحل، ۹۷)
هر زن و مردی که کاری نیکو انجام دهد، اگر ایمان آورده
باشد زندگی خوش و پاکیزه‌ای بدو خواهیم داد و پاداشی
بهتر از کردارشان عطا خواهیم کرد.

عمل صالح آن عملی است که منطبق با اسلام باشد در هر سرزمینی و هر زمانی و هر اقلیمی
و هر دوره‌ای (جوادی آملی، ۱۳۷۸، ج ۱، ۱۷۶).

این آیه با آیه‌ی ۲۴ سوره انفال مشابهت‌هایی دارد که در یافتن مفهوم حیات طیبه کمک خواهد کرد
آیه‌ی مزبور این است:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا
يُحْيِيكُمْ (الانفال، ۲۴)

ای کسانی که ایمان آورده اید، چون خدا و پیامبرش شما را
به چیزی فرا خوانند که زندگیتان می‌بخشد دعوتشان را
اجابت کنید...

از کنار هم نهادن دو آیه استنباط می‌شود که دعوت اسلام به سوی حیات و زندگی پاک است که ابعاد
مختلف حیات را، از جمله حیات معنوی، مادی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی، در برمی‌گیرد؛ و به

معنای حیات اخلاقی و تربیتی، اجتماعی و فردی بالاخره حیات و زندگی در تمام زمینه ها می باشد. این تعبیر کوتاه ترین و جامع ترین تعبیری است که درباره ی اسلام و آئین حق آمده است. اگر کسی بپرسد اسلام هدفش چیست؟ و چه چیزی می تواند به ما بدهد؟ در یک جمله کوتاه می گوئیم: هدفش حیات در همه زمینه هاست و این را به ما می بخشد. (مکارم شیرازی، ۱۳۶۸، ج ۷، ۱۲۷). بر این اساس این تحقیق در چارچوب اخلاقی-تربیتی تعریف می شود. و قلمرو آن اخلاق و تربیت اسلامی حول محور می باشد.

۱-۲ بیان مسئله

امروزه باریک بینان جهان به این نکته توجه دارند که بزرگترین بحرانی که الان جامعه بشریت خصوصا جوامع به اصطلاح پیشرفته و صنعتی حکومت می کند بحران معنوی است نه بحران اقتصادی (مطهری، ۱۳۷۲، ۳۶).

تمام تاسیسات تربیتی، مکتبهای اخلاقی و تعلیمات دینی و مذهبی برای راهنمایی انسان است که آینده خودش را چگونه بسازد و چگونه شکل بدهد. راه راست آن راهی است که انسان را به سوی آینده ای سعادت بخش می رساند و راهای کج و انحرافها، آن است که انسان را به سوی آینده ای تباہ و شقاوت آلود می کشاند. (همان، ۱۱۶).

فایق آمدن بر بحران معنوی و هدایت انسان به سوی مسیر منتهی به سعادت از طریق تعلیم و تربیت صحیح میسر می شود. بدین لحاظ تعلیم و تربیت در منابع اسلامی از جایگاه رفیعی برخوردار است. بنا به تبعیت نظام جمهوری اسلامی از مضامین دینی و اهمیت فرایند تعلیم و تربیت اهداف نظام تعلیم و تربیت تحت عنوان «سند تحول بنیادین آموزش و پرورش» تنظیم و در نهایت تصویب شد. هدف غایی نظام تعلیم و تربیت در سند برنامه ملی کشور تاکید بر دستیابی و نیل دانش آموزان به حیات طیبه می باشد. (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰).

از طرف دیگر در برابر تهاجم فرهنگی غرب، مهم ترین عامل ایستادگی کشورهای اسلامی تکیه بر تعلیم و تربیت و الگوبرداری از اسوه های اخلاقی است که در دامن دین اسلام پرورش یافته اند.

اصطلاح حیات طیبه، چیستی، محتوا و روش نیل به آن مورد سوال اکثر آموزگاران و دبیران می باشد. از همین رو، تحقیق و تفحص در باب این مسئله جهت نشان دادن افق و راهکاری جهت نیل به حیات طیبه و ارائه ی آن به عنوان یک طرح عملی به مدارس و آگاهی معلمان و دبیران از آن امری است که بیش از پیش ضروری است و نیاز مبرمی است که احساس می شود. تبیین و ارائه ی طرحی ساده و عملی از حیات طیبه مسئله ای است که این جستار در پی آن است. لذا این پایان نامه درصدد پاسخگویی به این سوال است که:

فلسفه وجودی حیات طیبه و مختصات تربیتی آن (اهداف، روش، محتوا) از دیدگاه اسلام چیست؟

۱-۳ اهمیت موضوع پژوهش و انگیزش انتخاب آن

مسئله ی حیات انسان از مسائل بنیادین انسان است که هر پرسش و جستجوی دیگری ذیل آن معنا می یابد. بنابراین ارزش زندگی انسان وابسته به معنا و محتوای حیات است و تا زمانی که حیات از معنای واقعی خود تهی است، خود زندگی و آنچه با زندگی قوام می یابد ارزشی نخواهند داشت (رفیعی، ۱۳۸۴، ۶).

خداوند انسان را آفرید و به او نعمت حیات را ارزانی داشت. از دیدگاه ادیان الهی، انسان آمیزه ای از جسم و روح، ماده و معناست. منظور از قلمرو مادی، زندگی جسمانی است که انسان در آن به رشد و زندگی پرداخته و سپس به افول و پیری می رسد. منظور از بعد معنوی انسان، زندگانی نامحسوس وی است که مربوط به روح و روان اوست. (فرزند وحی، رحیمی، ۱۳۹۱، ۱۶۰)

امروزه با توجه به زندگی انسانها چه در شرق و چه در مغرب زمین در کنار انواع نیازهایی که نوع بشر و جوامع بشری با آن مواجه هستند نیاز به معنا جویی و حقیقت طلبی کاملاً محسوس است. توجه به معنویات و گرایشهای معنوی و والای بشر، زاده، ایمان و اعتقاد و دل بستگی های او به برخی حقایق الهی در این جهان است (مطهری، ۱۳۹۰، ۲۰). آلبر کامو در این زمینه می گوید:

چه فرق می کند که زمین به دور خورشید بگردد یا این به دور آن. مختصر بگویم که این مسئله فاقد ارزش و اهمیت است. در عوض می بینیم که کسان بسیاری به زندگی خود

خاتمه می‌دهند چون معتقدند که زندگی به زحمت زیستن
نمی‌ارزد. یا ملاحظه می‌شود که کسان دیگری خود را در راه
عقاید و آرزوهایی به کشتن می‌دهند که دل بدان خوش کرده
بودند و به آن دلیل و بهانه می‌زیسته‌اند. پس به عقیده‌ی من
معنی زندگی واجب‌ترین مسئله است (آلبرکامو، ۱۳۵۱، ۹۴).

پاسخگویی به نیازهای معنوی انسان باعث می‌شود او در مسیر حق قرار گرفته و سعادت‌مند شود؛
چنین انسانی است که با گام نهادن در مسیر عبودیت و بندگی خدای رحمان نیل به حیات طیبه یافته
و خود می‌تواند در جایگاه مربی قرار گیرد.

جنبه‌های تربیتی حیات طیبه از اهمیت خاصی برخوردار است. انسان دارای حیات طیبه که در مسیر
حق گام نهاده و مسیر تعالی را طی می‌نماید ایمان راسخ به خداوند داشته و خود را مسئول می‌داند
در نتیجه فردی متعهد و مفید خواهد بود. در واقع هدف تعلیم و تربیت اسلامی تربیت چنین انسانی
می‌باشد. توجه به معنویات و گرایشهای معنوی و والای بشر زاده ایمان و اعتقاد و دل‌بستگی‌های او
به برخی حقایق الهی در این جهان است (مطهری، ۱۳۹۰، ۶۸).

از آن‌جا که دنیا و ظواهر فریبنده‌ی آن مسیرهای انحرافی و ضلالت باری را فرا روی انسان قرار می‌-
دهد بانیان نظام تعلیم و تربیت باید فرصت را غنیمت شمرده و در اندک زمانی که در اختیار دارند و
در کنار دانش‌آموزان هستند شرایط پاسخگویی به نیازهای فطری و پاک دانش‌آموزان را فراهم نمایند.
به نحوی که دستیابی آنان به حیات طیبه یعنی زندگی توأم با طهارت و پاکیزگی برایشان میسر گردد .
طهارت به این معنای وسیع که شامل اعتقادات و اخلاق و اعمال می‌شود یک هدف غائی در تربیت
اسلامی است که با عنوان حیات طیبه یاد شده است. حیات طیبه به معنی زندگی پاکی است که هم-
چون طهارت جمیع شئون انسان را در بر می‌گیرد. طهارت جسمی تا فکری، عقلی، اخلاقی ،
اقتصادی و سیاسی (باقری، ۱۳۸۸، ۱۷).

لذا به جهت وسعت در معنای حیات طیبه و به واسطه‌ی وسعت ابعاد وجودی انسان نیاز به تحقیق
جامعی می‌باشد. از آن‌جا که انسان نقش موثری در آینده‌ی خویش دارد و این نقش انسان هم آگاهانه

است و هم آزادانه، یعنی انسان هم به خود و محیط خود آگاه است و هم با توجه به آینده به حکم نیروی عقل و اراده می‌تواند آزادانه آینده خویش را ترسیم نماید و آنچه می‌خواهد انتخاب کند (مطهری، ۱۳۹۰، ۲۳). بنابراین حیات طیبه باید تبیین عقلی شود که هم بتوان آن را به انسان عرضه نمود و هم او را در انتخاب راه دست پشتیبانی نمود. خصوصاً که مخاطب این سخن در این جستار، دانش‌آموزان هستند.

هدف زندگی انسان حرکت به سوی کمال است. و در مورد کمال دیدگاه و نظرات متفاوتی مطرح می‌باشد. به طور مثال در مدینه‌ی فاضله‌ی افلاطون کمال انسان عبارت است از کمال قوه عاقله؛ و کمال قوه عاقله دارای دو جنبه‌ی نظری و عملی است کمالش در جنبه‌ی نظری «حکمت» است، یعنی دریافت حقایق اشیا آن‌چنان که هستند، و در جنبه‌ی عملی «عدالت» است؛ و مقصود از این عدالت یعنی این‌که بر وجود انسان عقل حاکم باشد و بس و هیچ‌گزینه‌ی و قوه دیگری حاکم نباشد و همه محکوم عقل باشند (مطهری، ۱۳۹۰، ۶۶).

هر یک از مکاتب نیز بر حسب مبانی نظری مختص به خود در مورد کمال انسان نظریات متفاوتی ارائه می‌نمایند. گروهی کمال را در محبت، گروهی در زیبایی و گروهی نیز در علم می‌دانند. در اسلام علاوه بر موارد فوق یک مولفه‌ی دیگر هم هست و آن خود مساله‌ی عبادت است. پرستش خداوند و این مخصوصاً در قرآن مجید آمده است که «و ما خلقت الجن و الانس الا ليعبدون» که به عنوان یک غایت ذکر شده است (همان، ۸۴).

زندگی در دنیای امروز زندگی در مدرسه اراده است و سعادت و شقاوت هر انسانی به اراده‌ی همان انسان رقم می‌خورد (خمینی، ۱۳۶۹، ج ۲، ۱۳).

در یک نگاه کلی می‌توان گفت هر آنچه موجودیت حیات طیبه و زندگی پاکیزه انسانی را به خطر اندازد و زمینه ساز یا عامل مرگ دل انسان گردد و زندگی انسانی او را به حیات حیوانی تنزل دهد برای حیات طیبه آسیب به شمار می‌رود. کانون حیات و مرگ در این مرتبه از زندگی قلب و روح انسان است. از این‌رو در روایات اسلامی از حیات روحانی و انسانی به حیات قلب تعبیر شده است. که منظور همان روح و عقل و عواطف انسان است (رفیعی، ۱۳۸۴، ۷).

حیات معقول عبارت است از آن زندگی که از آلودگی‌ها پاک است. و انسان در آن خود را در یک مجموعه بزرگی به نام جهان هستی در مسیر تکاملی می‌بیند که پایانش جاذبه الهی است. آخرین درجه‌ی ذلت روح آن است که روح در اسارت تن باشد. وقتی روح کوچک و تن پرست شد، انسان خودخواه می‌شود و همه چیز را محدود و در انحصار خود قلمداد می‌کند. به ارزش‌ها و قداست‌ها بی‌اعتنا می‌گردد (جعفری، ۱۳۵۹، ۴۵).

در حیات طیبیه، مردم در جهت تقرب و نزدیکی به خدا گام برداشته و او را از رگ گردن به خود نزدیکتر یافته و تقرب به او را با تقوا و خدمت سودمندانه برای خلق جستجو می‌کنند او را مالک همه چیز حتی جان و مال و زندگی خود دانسته و خود را امانت‌دار خدا می‌دانند. هستی را اثر خدای یگانه دانسته و او را آن‌چنان که خواسته است یعنی آزادانه و آگاهانه و انتخاب‌گرانه و مخلصانه پرستش می‌کنند (علی اکبری، ۱۳۸۱، ۲۸).

رابطه انسان با خدا، رابطه مخلوق با خالق و بنده با مولاست با او آشنا و به او مومن و رو به جانب او داشته و همه زندگی‌اش در جهت اوست. خود را در محضر خدا دیده و یاد او برای انسان آرامش قلب، صفای دل، درمان درد، عامل حرکت و تلاش، مانع گناه و گشایش رزق است (همان، ۶۷).
لذا به جهت ژرفای حیات طیبیه، به واسطه‌ی ابعاد مختلف وجودی انسان، نیاز به تحقیق و بررسی جامعی وجود دارد. این پژوهش می‌تواند نگرش صحیح و واحدی را در اذهان حقیقت‌جو نسبت به حیات طیبیه و چیستی آن ایجاد نماید که با تمسک به آیات و روایات انسان را از کژاندیشی و قرار گرفتن در مسیرهای انحرافی و لغزنده در امان نگاه دارد و در مقابل، گام نهادن در مسیر سعادت و دستیابی به زندگی طیب و پاک را تسهیل نماید.

۱-۴ هدف‌های پژوهش

هدف کلی: تبیین فلسفه‌ی وجودی حیات طیبیه و مختصات تربیتی آن (هدف، روش، محتوا) از

دیدگاه اسلام

اهداف جزئی:

• تبیین اهداف و فلسفه‌ی وجودی حیات طیبیه از دیدگاه اسلام

- تبیین محتوای حیات طیبه از دیدگاه اسلام
- تبیین روش‌های رسیدن به حیات طیبه از دیدگاه اسلام
- ارائه راهکار عملی برای تربیت دانش‌آموزان جهت نیل به حیات طیبه

۱-۵ سوال‌های پژوهش

سوال اصلی: فلسفه وجودی حیات طیبه و مختصات تربیتی آن (هدف، روش، محتوا) از دیدگاه اسلام چیست؟

سوال‌های جزئی:

۱. فلسفه وجودی و اهداف حیات طیبه از دیدگاه اسلام چیست؟
۲. محتوای حیات طیبه از دیدگاه اسلام چیست؟
۳. روش‌های رسیدن به حیات طیبه از دیدگاه اسلام چیست؟
۴. راه‌کار عملی برای تربیت کودکان جهت نیل به حیات طیبه در مدارس چه می‌باشد؟

۱-۶ مفاهیم و تعاریف

مفهوم یکی از نمادها در زبان، بویژه در رابطه با پژوهش علمی است. زیرا علم برای تشریح جهان تجربی با تشکیل مفاهیم آغاز می‌شود. بدین ترتیب هر پژوهشگر برای درک روابط موجود بین داده‌های خود، ناگزیر به کاربرد آنهاست.

مفهوم را می‌توان انتزاع یا تجرید روادیده‌های مشاهده‌پذیر دانست، بدین معنا که بیان‌گر یک چیز، ویژگی یک چیز یا پدیده‌ی به‌خصوصی است. تشکیل مفهوم راهی کوتاه برای تعریف و توصیف واقعیت‌ها و مقصود از آن ساده کردن امر تفکر است. (خورشیدی، ۱۳۹۰، ۵۰)

مفاهیم درحقیقت به عنوان پدیده‌های تجربی وجود ندارند.

یک مفهوم به خودی خود یک پدیده نیست. بلکه نمادی از

یک پدیده است. (هومن، ۱۳۸۶، ۲۴)

با توجه به اینکه واژه‌ها و اصطلاحات معنای گوناگونی دارد، محقق در بهره‌گیری از آن‌ها در تحقیق خود ناگزیر از تعریف آن‌ها بر اساس آنچه هدف و منظور دارد، است زیرا ممکن است این اصطلاحات از نظر خواننده نامفهوم باشد و یا اصولاً مورد توجه محقق نباشد. بنابراین به منظور ساده-

نویسی گزارش‌های تحقیقی محقق به تعریف مفاهیم می‌پردازد. (نادری و سیف نراقی، ۱۳۸۹)

اسلام: از ریشه سلم به معنی خالی شدن از آفات ظاهری و باطنی است. اسلام داخل شدن در سلم است (راغب اصفهانی، ۱۹۹۲، ۴۲۱-۴۲۳). و نام دین کامل و جامع خداست که به واسطه حضرت محمد(ص) که خاتم پیامبران است به مردم ابلاغ شد (مطهری، ۱۳۹۰، ۱۸).

اهداف: جمع کلمه هدف به معنی نشانه و غرض (عمید، ۱۳۸۹، ۱۶۰۱)

حیات طیبه: حیات طیبه، حیاتی واقعی و جدید است که خداوند آن را به کسانی که سزاوارند؛ افزه می‌فرماید و این حیات جدید و اختصاصی جدای از زندگی سابق که همه در آن مشترکند؛ نیست. در عین این‌که غیر آن است؛ همان است. تنها اختلاف به مراتب است نه به عدد. پس کسی که دارای آنچنان زندگی است؛ دو جور زندگی ندارد بلکه زندگیش قوی تر، روشن تر، و واجد آثار بیشتر است. (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۱۲، ۴۹۱)

روش: رفتار، طرز رفتن، طرز حرکت، رسم و عادت (عمید، ۱۳۸۹، ۵۷۵).

محتوا: گرد فرو گیرنده، چیزی که چیز دیگر را در بر دارد (همان، ۹۲۰).

۱-۸ روش تحقیق

روش تحقیق به صورت توصیفی، از نوع مطالعه‌ی کتابخانه‌ای می‌باشد.

فصل دوم

ادبیات و پیشینه‌ی پژوهش